

Sygn. akt I ACa 208/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 sierpnia 2022r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Artur Kowalewski (spr.)
Protokolant:	St. sekr. sąd. Beata Węgrowska-Płaza

po rozpoznaniu w dniu 28 lipca 2022r., na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa K. C. i T. C.

przeciwko (...) Bank (...) spółce akcyjnej w W.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 23 listopada 2021r., sygn. akt I C 703/20

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Szczecinie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSA Artur Kowalewski

Sygn. akt I ACa 208/22

UZASADNIENIE

Powodowie K. C. i T. C., pozwem z dnia 19 maja 2020 r. wniesionym przeciwko (...) Bank (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W., domagali się uznania za nieważną umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 r. Ewentualnie wnieśli o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kwoty 75.000,01 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 17 marca 2020 r. do dnia zapłaty oraz uznanie za nieobowiązujące powodów, jako konsumentów (ewentualnie za nieistniejące/nieważne) postanowienia umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 r. tj. § 2 ust. 2, §2 ust 3, §4 ust 1 a, §8 ust 1,2,5, §9 ust 2 zd 2 i 3. Poza powyższym wnieśli o zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego powoda kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwany (...) Bank (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W., w odpowiedź na pozew, wniósł o oddalenie powództwa w całości, a nadto zasądzenie od powodów na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 23 lipca 2021 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie ustalił, że umowa kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) zawarta w dniu 1 czerwca 2007 roku jest nieważna oraz zasądził od pozwanego na rzecz powodów po 3.217 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy wydał po dokonaniu ustaleń faktycznych, z których wynikało, pozwany (...) Bank (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. jest następcą prawnym Banku (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W., który był następcą prawnym (...) Banku Spółki Akcyjnej z siedzibą w W..

K. C., T. C., D. C. i A. C. w dniu 1 czerwca 2007 r. zawarli z (...) Bankiem Spółką Akcyjną z siedzibą w W., w (...) Oddziale w S., umowę kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...). Na podstawie tej umowy kredytobiorcy uzyskali kredyt w kwocie 180.000 zł denominowany (waloryzowanego) w walucie CHF na okres 300 miesięcy od dnia 1 czerwca 2007 r. do dnia 15 czerwca 2032 r. (ostateczny termin spłaty kredytu) na zasadach określonych w umowie oraz stanowiących jej integralną część Ogólnych Warunkach Kredytowania (OWKM).

W dniu 26 września 2008 r. zawarty został aneks nr (...) do umowy kredytu, mocą którego D. C. i A. C. zostali zwolnieni z długu wynikającego z umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 r. tj. z obowiązku spłaty kredytu na cele mieszkaniowe.

Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie główne, ustalenie nieważności umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 r. zasługiwało na uwzględnienie w całości, co przesądziło także o bezprzedmiotowości rozpoznawania dalszych żądań ewentualnych – sformułowanych na wypadek nieuwzględnienia tego żądania. Sąd I instancji wskazał, że podstawą prawną roszczenia jest przepis art. 189 k.p.c. Zdaniem Sądu okręgowego powodowie posiadają interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umowy kredytowej.

Sąd Okręgowy odwołując się do przepisu art. 385¹ k.c., zgodnie z którym postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne) wskazał dodatkowo, że nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Zgodnie zaś z § 3 tego przepisu niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

Sąd I instancji wskazał ponadto, że przepisy art. 385¹ § 1 k.c. i nast. stanowią implementację do polskiego porządku prawnego dyrektywy 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich. Zatem ustalając czy poszczególne postanowienia umowy zawieranej z konsumentem mają charakter abuzywny na uwadze należy mieć nie tylko normy wynikające z polskiego systemu prawnego, ale również regulacje zawarte w wyżej wskazanej dyrektywie, a nadto stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w zakresie wykładni jej poszczególnych postanowień. Ostatecznie Sąd I instancji uznał, że bezspornym była kwestia konsumenckiego charakteru zawartej umowy kredytu. Ponadto doszedł do przekonania, że kwestionowane postanowienia umowy nie zostały z powodami uzgodnione indywidualnie. Dodatkowo uznał, że kwestionowane postanowienia umowy dotyczące przeliczania kursów walut na podstawie tabeli kursowych (§ 2 ust. 2 oraz 9 ust 2 zdanie 2-3 umowy) są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interes powodów jako konsumentów. Sąd Okręgowy podkreślił, że zebrany w sprawie materiał dowodowy jednoznacznie wskazuje, iż powodom jako kredytobiorcom nie wyjaśniono, jakie skutki dla wysokości ich zobowiązania wystąpią w sytuacji, gdy dojdzie do znacznej zmiany kursu franka szwajcarskiego. W ocenie Sądu I instancji postanowienia umowy dotyczące waloryzacji i mechanizmu przeliczeń określają główne świadczenie powodów jako kredytobiorców, przy czym przez główne świadczenia stron należy rozumieć takie postanowienia umowy, bez których nie doszłoby do jej zawarcia. Analiza kwestionowanych postanowień umowy doprowadziła Sąd Okręgowy do wniosku, że bank udzielający kredytu w sposób niejasny, czyli niezrozumiały określił metody przeliczania kwoty wypłaconego kredytu i przeliczania kwot rat kapitałowo-odsetkowych, jak i sposobu wyliczania zmiennego oprocentowania oraz sposobu jego zmiany.

Wobec ustalenia, iż ziszcili się wszystkie przesłanki do uznania klauzul waloryzacyjnych zawartych w umowie kredytu za niedozwolone, Sąd Okręgowy wskazał, iż skutkiem uznania postanowień za abuzywne, zgodnie z 385¹ § 1 k.c., jest brak związania konsumentów tymi postanowieniami. Postanowienia te więc traktuje się tak jakby ich w umowie nie było, strony zaś, w myśl powołanego wyżej przepisu, są związane umową w pozostałym zakresie.

W niniejszej sprawie Sąd I instancji nie dostrzegł możliwości utrzymania w mocy zawartej między stronami umowy kredytu po wyeliminowaniu z jej treści abuzywnych postanowień dotyczących przeliczenia waluty po określonym w tabeli banku kursie przy jednoczesnym braku określenia relacji tego kursu w stosunku do rynku walutowego. W ocenie Sądu Okręgowego po wyeliminowaniu z umowy klauzul waloryzacyjnych brak jest możliwości ustalenia głównych świadczeń stron.

Z tych wszystkich względów, w ocenie Sądu pierwszej instancji, eliminacja z kwestionowanej przez powodów umowy klauzul waloryzacyjnych, wobec ich oceny jako niedozwolonych, prowadzić musi do uznania tej umowy za nieważną w całości.

Ustalony w sprawie stan faktyczny został oparty na całokształcie zgromadzonego materiału dowodowego. Dokumenty, które nie zostały ujęte w stanie faktycznym dotyczyły okoliczności niezwiązanych z umową kredytu zawartą pomiędzy stronami. Podstawą rekonstrukcji stanu faktycznego stały również zeznania świadków (byłych lub obecnych pracowników pozwanego banku), w zakresie obowiązującej w banku procedury udzielania kredytów w walucie CHF, a także zeznania powodów, które w zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy Sąd uznał za wiarygodne. Pozwany nie przedstawił żadnych dowodów pozwalających na ich kwestionowanie. Sąd Okręgowy pominął wniosek dowodowy w przedmiocie dopuszczenia dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu rachunkowości jako mający wykazać fakty nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Orzeczenie o kosztach procesu zapadło na podstawie art. 98 k.p.c.

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył w całości pozwany (...) Bank (...) spółka akcyjna z siedzibą w W., zarzucając mu:

1) naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, tj.:

a) art. 195 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 73 § 2 k.p.c. poprzez pominięcie wskazanych przepisów i wydanie wyroku w sytuacji, gdy po stronie powodowej nie występowały wszystkie osoby, których wyrok ma dotyczyć niepodzielnie (brak legitymacji procesowej po stronie powodowej);

b) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie przez Sąd I instancji granic swobodnej oceny dowodów, dokonanie oceny dowodów z naruszeniem zasad doświadczenia życiowego i powszechnie przyjętymi regułami logiki, w sposób nieobiektywny, wybiórczy i z góry ukierunkowany na wykazanie obranych tez, co skutkowało przyjęciem za udowodnione okoliczności nie znajdujących potwierdzenia w zgromadzonym materiale dowodowym, tj. błędne ustalenie że:

- Pozwany może dowolnie określać kursy waluty w tabeli kursów, a w konsekwencji uznanie, że ma niczym nieograniczoną, swobodną możliwość wpływania na wysokość zobowiązania Powodów, w sytuacji, gdy kryteria, które ostatecznie decydują o kursie ogłoszonym w tabeli bankowej, nie pozostają w wyłącznej gestii Pozwanego, który posiadał i nadal posiada status Dealera Rynku Pieniężnego Narodowego Banku Polskiego, co oznacza, że to na podstawie kwotowań kursów Banku swoje kursy ustala Narodowy Bank Polski,

- Powód został w nienależyty sposób poinformowany o zasadach funkcjonowania kredytu, podczas gdy w § 11 ust. 5 umowy o kredyt (...) Nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 roku (dalej: „Umowa Kredytu”) Powód złożył oświadczenie, że z tymi zasadami się zapoznał,

- Powód nie został poinformowany o ryzyku i nie miał na ten temat wiedzy, podczas gdy w § 11 ust. 4 Umowy Kredytu Powód złożył oświadczenie, że został poinformowany o ryzyku,

c) art. 235² § 1 pkt 2,3 i 5, 227, 232 i 278 § 1 k.p.c. poprzez pominięcie dowodu z opinii biegłego z zakresu bankowości zgłoszonego na fakty wskazane w odpowiedzi na pozew (por. pkt li d) ppkt. 1 i 2 odpowiedzi na pozew), pomimo że do wykazania wyżej wskazanych faktów konieczne było zasięgnięcie przez Sąd wiadomości, a wniosek o jego przeprowadzenie został złożony w odpowiednim terminie (Pozwany wskazuje, że w zakresie pominięcia przedmiotowego wniosku dowodowego zgłosił zastrzeżenia do protokołu rozprawy z dnia 9 listopada 2021 roku);

2) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 189 k.p.c. przez jego nieprawidłowe zastosowanie i uznanie, że Powód posiada interes prawny do wytoczenia powództwa o ustalenie w sytuacji, gdy Powód ma możliwość wytoczenia dalej idącego powództwa, co wyklucza posiadanie interesu prawnego do wytoczenia powództwa o ustalenie;

b) art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku - Prawo bankowe w zw. z art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego i w zw. z 353¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku - Kodeks cywilny, art. 3581 § 2 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że postanowienia Umowy Kredytu naruszają w sposób rażący interesy konsumenta i dobre obyczaje, podczas gdy:

- kredyt udzielony Powodowi jest kredytem walutowym (jego szczególnym wariantem), tj. kredytem indeksowanym do waluty obcej; saldo takiego kredytu oraz wysokość rat pozostających do spłaty są wyrażone w CHF; jedynie maksymalną kwotę podlegającą udostępnieniu kredytobiorcy oznacza się w takiej umowie w PLN, jednak jest to tylko zabieg funkcjonalny, mający zagwarantować kredytobiorcy zapewnienie środków w walucie krajowej koniecznej do osiągnięcia celu kredytu; wszystkie kluczowe elementy konstrukcyjne umowy, w tym ostateczne określenie kwoty kredytu, do zwrotu której zobowiązany jest kredytobiorca, wyliczenie rat kredytu, ustalenie stopy oprocentowania itd. mają jednak związek z walutą obcą, co jednoznacznie świadczy o walutowym charakterze takiej umowy;

- zastosowanie do indeksacji kwoty kredytu kursu kupna z Tabeli Kursów z dnia uruchomienia kredytu oraz do wyliczania rat kredytu kursu sprzedaży z Tabeli Kursów z dnia płatności poszczególnych rat było rozwiązaniem ekonomicznie uzasadnionym, odpowiadającym naturze zobowiązania i akceptowanym przez Powoda - zarówno przed indeksacją, jak również po jej wykonaniu;

- kursy z Tabeli Kursów miały zawsze charakter rynkowy (czyli nie godziły w interes konsumenta) i obiektywne, tj. nie mogły być i nie były dowolnie kreowane przez Bank;

- stosowanie kursów z tabel publikowanych przez Bank znajduje ustawowe umocowanie (art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa Bankowego), co Sąd I instancji w całości pomiął;

Pozwany w sposób wyczerpujący poinformował Powoda o ryzyku walutowym, w związku z czym nie może być mowy o naruszeniu dobrych obyczajów,

- Nawet w przypadku uznania, że doszło do naruszenia interesów konsumenta i dobrych obyczajów konieczne jest przywrócenie równości pomiędzy stronami i zapewnienie dalszego obowiązywania umowy poprzez zastosowanie przepisu dyspozytywnego,

Sąd powinien zastosować obiektywne podejście przy badaniu skutków abuzywności Umowy Kredytu i nie powinien opierać się wyłącznie na żądaniu kredytobiorcy pomijając stanowiska i sytuację Banku oraz innych kredytobiorców;

c) art. 69 ust. 1 i 2 pkt ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku - Prawo bankowe w zw. z art. 111 ust. 1 pkt 4 Prawa bankowego i w zw. z 353⁽¹⁾ k.c., art. 358⁽¹⁾ § 2 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358⁽¹⁾ § 2 k.c. oraz art. 58 § 1 i 3 k.c. poprzez ich błędną wykładnię skutkującą uznaniem, że Umowa Kredytu jest nieważna z uwagi na rzekomy brak określenia zasad ustalenia salda kredytu, podczas gdy w Umowie Kredytu w sposób precyzyjny i jednoznaczny ustalono sposób, w jaki miało dojść do ostatecznego określenia kwoty podlegającej zwrotowi, tj. wskazano, że kredyt podlega indeksacji do CHF po

przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF z Tabeli Kursów obowiązującej w dniu uruchomienia kredytu lub transzy (§ 2, §4 ust. 1a Umowy Kredytu);

d) art. 385¹ § 1 k.c. poprzez jego nieprawidłowe zastosowanie i błędne przyjęcie przez Sąd I instancji, że klauzula kursowa, tj. postanowienia określające sposób ustalenia kursu wymiany walut mający zastosowanie przy indeksacji kredytu do CHF oraz wyliczeniu wysokości rat kredytu, uznane przez Sąd I instancji za niedozwolone postanowienia umowne, określają główne świadczenia stron, podczas gdy klauzula kursowa wyłącznie doprecyzowuje klauzulę indeksacyjną;

e) art. 385¹ § 1 i § 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG z dnia

5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że postanowienia dotyczące indeksacji oraz wyliczenia rat kredytu zawarte w Umowie Kredytu są abuzywne, podczas gdy nie wystąpiły przesłanki umożliwiające taką kwalifikację tych postanowień umownych, albowiem: postanowienia Umowy Kredytu nie naruszają interesów Powoda (w żadnym stopniu - tym bardziej nie naruszają ich w sposób rażący) oraz nie godzą w dobre obyczaje;

f) art. 385¹ § 1 i 2 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że postanowienia zawarte w § 2, § 4 ust. 1a, § 9 ust. 2 Umowy Kredytu są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, a w konsekwencji nie wiązały stron, albowiem w Umowie Kredytu nie wskazano mechanizmu tworzenia tabeli kursowej, podczas gdy brak taki nie przesądza o dowolności kursu tabelowego;

g) art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. poprzez ich błędną wykładnię polegającą na nie uwzględnieniu przez Sąd I instancji obowiązującego na dzień wyrokowania stanu prawnego, w którym uznanie za niedozwolone postanowienia umownego zawierającego odesłanie do tabeli kursów banku jest wyłączone z uwagi na przyznanie przez ustawodawcę kredytobiorcom innych środków ochrony prawnej, w szczególności umożliwienie im spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej;

h) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 56 k.c., 354 § 1 k.c. i w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG poprzez ich błędną wykładnię, która skutkowałą zaniechaniem ustalenia przez Sąd I instancji treści stosunku zobowiązaniowego obowiązującego między stronami po wyeliminowaniu z Umowy Kredytu postanowień niedozwolonych (przy założeniu niekorzystnej dla Pozwanego interpretacji, zgodnie z którą takie postanowienia znajdują się w Umowie Kredytu) i ograniczeniu się przez Sąd I instancji jedynie do ustaleń negatywnych (tj. jakie postanowienia nie obowiązują), bez dokonania wykładni treści Umowy Kredytu w części pozostałej w mocy, co ostatecznie doprowadziło Sąd do ustalenia nieważności całej Umowy Kredytu, podczas gdy właściwym rozwiązaniem powinno być ustalenie przez Sąd, w oparciu o

przepisy dyspozytywne, według jakich kursów mają zostać zrealizowane rozliczenia pomiędzy stronami;

i) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 358 § 2 i 3 k.c. oraz art. 24 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim oraz art. L ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku - Prawo bankowe poprzez ich błędną wykładnię skutkującą:

- uniemożliwieniem kredytobiorcy spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej i to również w odniesieniu do zobowiązań, które powstały przed wejściem w życie art. 69 ust. 3 Prawa Bankowego w aktualnym brzmieniu,

- zaniechaniem zastosowania przez Sąd I instancji do rozliczeń z tytułu Umowy Kredytu (przy założeniu niekorzystnej dla Pozwanego interpretacji, zgodnie z którą odesłanie do Tabeli Kursów zostanie uznane za bezskuteczne) kursu

średniego NBP i to również w odniesieniu do zobowiązań, które powstały przed wejściem w życie art. 358 § 2 k.c. w jego aktualnym brzmieniu;

j) art. 385¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. poprzez niewłaściwe ich zastosowanie polegające na dokonaniu nieprawidłowej oceny relacji art. 58 § 1 i 3 k.c. i art. 385¹ k.c., a w konsekwencji stwierdzenie nieważności Umowy Kredytu z uwagi na rzekomą abuzywność postanowień Umowy Kredytu na podstawie art. 58 k.c., z pominięciem art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w sytuacji, gdy art. 385¹ i następnne k.c. stanowią element szerszego systemu ochrony konsumenta, w którym sankcja nieważności ustępuje przed sankcją bezskuteczności i braku związania niedozwolonym postanowieniem umownym.

Na podstawie tych zarzutów skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazani sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację strona powodowa wniosła o oddalenie apelacji w całości oraz zasądzenia od pozwanego na rzecz każdego powoda kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego okazała się o tyle zasadna, iż dokonana w jej wyniku kontrola instancyjna orzeczenia wydanego przez Sąd Okręgowy, skutkowałą jego uchyleniem i przekazaniem sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Zgodnie z obowiązującym od dnia 2 lipca 2021 r. art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem (...)19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2021.1090), w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu (...)19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, w sprawach rozpoznawanych według przepisów kodeksu postępowania cywilnego w pierwszej i drugiej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego. Zasada ta, zgodnie z art. 6 powołanej ustawy z dnia 28 maja 2021 r. znajduje zastosowanie do wszystkich spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem jej wejścia w życie. Takí stan prawny, zważywszy na datę wydania niniejszego orzeczenia, uzasadniał rozpoznanie przedmiotowej sprawy w składzie jednego sędziego.

Sąd Apelacyjny wstępnie wskazuje, że w obecnie obowiązującym systemie apelacji sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod uwagę jedynie nieważność postępowania (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, której nadano moc zasady prawnej). W obowiązującym systemie apelacji pełnej sąd drugiej instancji jest sądem merytorycznym rozstrzyga na podstawie całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału procesowego stosując właściwe prawo materialne. Sąd drugiej instancji nie może przeto poprzestać tylko na ustosunkowaniu się do zarzutów strony skarżącej, lecz musi - niezależnie od ich treści - dokonać ponownych własnych ustaleń, a następnie dokonać ich kwalifikacji prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2015 r. III CSK 203/14, LEX nr 1678964).

Mając powyższe na uwadze stwierdzić należy, że Sąd Apelacyjny rozpoznając niniejszą sprawę zbadał prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji w świetle przepisów prawa materialnego i to właśnie wynik tej weryfikacji przesądził o konieczności wydania orzeczenia kasatoryjnego i to niezależnie od treści zarzutów podniesionych w apelacji. W realiach niniejszej sprawy kierunek rozstrzygnięcia Sądu Odwoławczego determinowany był oceną braku prawidłowej konfiguracji podmiotowej po stronie powodowej, z uwagi na pominięcie przez Sąd Okręgowy kwestii współuczestnictwa koniecznego, co z kolei stanowiło naruszenie przepisów prawa materialnego tego rodzaju, którego Sąd drugiej instancji nie mógł sanować (art. 391 § 1 in fine k.p.c.). Podkreślenia wymaga, iż pozwany trafnie podniósł

zarzut dotyczący naruszenia przez Sąd I instancji art. 195 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 73 § 2 k.p.c. poprzez pominięcie wskazanych przepisów i wydanie wyroku w sytuacji, gdy po stronie powodowej nie występowały wszystkie osoby, których wyrok ma dotyczyć niepodzielnie, tj. w przedmiotowym postępowaniu udziału nie brali D. C. i A. C..

Wskazać zatem należy, że zgodnie z art. 195 § 1 k.p.c. jeżeli okaże się, że nie występują w charakterze powodów lub pozwanych wszystkie osoby, których łączny udział w sprawie jest konieczny, sąd wezwie stronę powodową, aby oznaczyła w wyznaczonym terminie osoby nie biorące udziału w talu sposób, aby ich wezwanie lub zawiadomienie było możliwe, a w razie potrzeby, aby wystąpiła z wnioskiem o ustanowienie kuratora. W ramach przekształceń podmiotowych ustawodawca przewidział zmiany mające na celu usunięcie braków w zakresie legitymacji grupowej łącznej, w sytuacji gdy powód nie wskaże wszystkich uczestników postępowania zarówno po stronie powodowej jak i po stronie pozwanej. W wypadku zatem, gdy po którejkolwiek ze stron postępowania nie występują wszyscy współuczestnicy konieczni (art. 72 § 2 k.p.c.) postępowanie może być pozytywnie merytorycznie rozstrzygnięte tylko po wezwaniu brakujących współuczestników po stronie pozwanej lub po zawiadomieniu pozostałych współuczestników po stronie czynnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1999 r., II CKN 395/98, Legalis).

Ustawową definicję współuczestnictwa koniecznego zawiera art. 72 § 2 k.c. Współuczestnictwo konieczne powstaje wówczas, gdy po danej stronie procesu występują kilka podmiotów, którym przysługuje legitymacja procesowa grupowa łączna. Oznacza, że wszystkie te podmioty muszą wspólnie dochodzić swoich praw lub wspólnie podejmować obronę, a ich działanie indywidualne uznawane jest jako działanie podejmowane w warunkach braku pełnej legitymacji procesowej, co skutkuje oddaleniem powództwa. Współuczestnictwo konieczne zazwyczaj jest jednocześnie współuczestnictwem jednolitym (art. 73 § 2 k.p.c.). Istota współuczestnictwa koniecznego sprowadza się do tego, że współuczestnicy muszą w sprawie występować łącznie. Nie ma zatem możliwości rozdzielenia spraw i prowadzenia ich odrębnie, z udziałem każdego ze współuczestników z osobna.

Ustalenie, czy w danej sprawie występuje współuczestnictwo konieczne, wymaga analizy każdego stosunku prawnego dotyczącego zgłoszonego roszczenia od strony prawa materialnego i rozważenia, czy stroną w procesie muszą być wszystkie osoby tworzące strony stosunku materialnoprawnego lub wszystkie podmioty wspólnego obowiązku, czy też mogą być tylko niektóre z nich (wyr. SN z 13.5.2010 r., IV CSK 531/09, Legalis). A zatem, ustalenie czy uczestnictwo innych podmiotów, i ewentualnie których, jest uczestnictwem koniecznym, należy do sądu, którego aktywną rolę zakłada art. 195 k.p.c. Badanie istnienia lub braku pełnej legitymacji strony w procesie sąd podejmuje więc z urzędu.

Wskazać również należy, że zgodnie z art. 391 § 1 k.p.c., przepisy art. 194 i 195 k.p.c. nie mają zastosowania w postępowaniu apelacyjnym, w którym obowiązuje zasada niezmienności stron postępowania w stosunku do stanu, który istniał w chwili zamknięcia rozprawy przed sądem pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji, z uwagi na zakres swojej kognicji, określony w art. 378 § 1 k.p.c., może jedynie ocenić prawidłowość wykładni i zastosowania przez sąd pierwszej instancji art. 194 § 3 k.p.c., gdy zarzut naruszenia tego przepisu zostanie podniesiony w apelacji. Natomiast naruszenie art. 195 k.p.c., dotyczącego współuczestnictwa koniecznego, sąd odwoławczy bierze pod uwagę także z urzędu w ramach badania naruszenia przez sąd pierwszej instancji przepisów prawa materialnego, bowiem nieusunięcie braku pełnej legitymacji procesowej w przypadku współuczestnictwa koniecznego jest przeszkodą do uwzględnienia powództwa. W takim przypadku wyrok uwzględniający powództwo narusza prawo materialne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2010 r., I CSK 67/10, Legalis).

Przedkładając powyższe rozważania na kanwę niniejszego postępowania stwierdzić trzeba, że po stronie powodowej występuje współuczestnictwo konieczne wszystkich kredytobiorców pierwotnie zawierających umowę kredytu tj. K. C., T. C., D. C. i A. C..

Sąd I instancji w ogóle tą kwestię pominął. Przypomnieć zatem należy, że umowę na cele mieszkaniowe (...) nr (...) z dnia 1 czerwca 2007 r. zawarł poprzednik prawny pozwanego oraz K. C., T. C., D. C. i A. C.. Liczba osób występujących po stronie powodowej wiąże się z faktem, iż sami powodowie nie posiadali zdolności kredytowej, tym samym bez uczestnictwa rodziców nie uzyskaliby kredytu. Następnie w dniu 26 września 2008 r. został zawarty aneks nr (...) do umowy, zgodnie z którym D. C. i A. C. (rodzice powoda) zostali zwolnieni z obowiązku spłaty przedmiotowego kredytu.

Niniejszy spór - w zakresie żądania głównego pozwu - sprowadza się do rozstrzygnięcia o nieważności umowy kredytu z dnia 1 czerwca 2007 r. Konsekwencją uznania, że przedmiotowa umowa jest nieważna ze skutkiem *ex tunc*, jest nieważność także aneksu nr (...) do tej umowy. Co więcej nieważność ta wpłynie na potrzebę rozliczenia wzajemnych świadczeń uzyskanych na podstawie tej umowy. Już to tylko oznacza, że ewentualny wyrok ustalający nieważność umowy kredytowej bezpośrednio kształtować będzie prawa i obowiązki również D. C. oraz A. C., którzy do chwili obecnej nie są stroną niniejszego postępowania. Sąd Apelacyjny w całości akceptuje prezentowany w judykaturze pogląd, że w sprawie o ustalenie nieważności umowy pomiędzy współkredytobiorcami zachodzi współuczestnictwo jednolite konieczne w rozumieniu art. 73 § 2 k.p.c., co oznacza, że stroną powodową powinni być jednocześnie wszyscy kredytobiorcy (tak min. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 22 października 2019 r. I ACa 969/18).

Sytuacja, w której w ocenie sądu drugiej instancji sąd pierwszej instancji błędnie nie zastosował art. 195 § 1 k.p.c., a tym samym w rozpoznaniu sprawy nie brały udziału wszystkie osoby, których łączny udział był konieczny, stanowi podstawę wydania wyroku kasatoryjnego przez sąd drugiej instancji niezależnie od tego, czy uchybienie to jest traktowane jako wyraz nierozpoznania istoty sprawy, czy też jako pozaustawowa przyczyna uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, oparta na analogicznym zastosowaniu art. 386 § 4 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2019 r., IV CZ 2/19, Legalis).

Z tych względów konieczne było rozstrzygnięcie jak w sentencji, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy - w pierwszej kolejności – winien dokonać czynności przewidzianych w art. 195 k.p.c, a ukierunkowanych na zapewnienie właściwego ukształtowania – w ramach współuczestnictwa koniecznego - strony powodowej. W sytuacji, w której do takiego ukształtowania dojdzie, dalsze czynności procesowe uzależnione będą od zajętych przez wszystkich powodów stanowisk i zgłoszonych przez nich wniosków dowodowych. Brak należytego ukształtowania pełnej legitymacji czynnej w zakresie roszczenia głównego, czynić będzie to powództwo nieskutecznym, aktualizować wszakże z kolei potrzebę rozstrzygnięcia o zgłoszonych przez powodów roszczeniach ewentualnych.

W sytuacji, w której po stronie powodowej nie występowały wszystkie osoby, których udział w sprawie był konieczny, zajmowanie przez sąd odwoławczy merytorycznego stanowiska w zakresie zarzutów powoda dotyczących istoty sprawy byłoby daleko przedwcześnie. Podkreślenia w tym kontekście wymaga, że w kwestiach dotyczących wykładni mających zastosowanie w sprawie norm prawa materialnego, stanowisko Sądu odwoławczego wiązałoby Sąd I instancji (art. 386 § 6 k.p.c), nadając tym samym uczestnictwu niewystępujących dotychczas w postępowaniu osób wymiar istotnie czysto formalny.

SSA Artur Kowalewski